

Kärleksaffärer och kvinnliga entreprenörer: Ewa Klingbergs Huskvarnasviten

Piia K Posti

Stengårdsgårdar och röda torp, busiga lintottar, strävande drängar och trötta pigor, samt mörka skogar och tjärnar med vattenspeglar glimmande i kvällssolen – så ser de vanligaste bilderna av Småland ut i litteratur och film. Det är bilder som har etablerats genom klassiska verk som Vilhelm Mobergs *Utvandrarsvit* och Astrid Lindgrens berättelser om Emil i Lönneberga. Men hur ser det ut i samtidslitteraturen? Vilken bild av Småland ges där?

Ewa Klingberg, som är bosatt i Nässjötrakten, är en av samtidens mest lästa smålandsförfattare.¹ Hennes berättelser är tydligt förankrade i Småland genom att de utspelar sig på kända adresser och platser i Huskvarna och Tranås. Flera andra småländska orter får också utgöra miljö i romanerna. Genom *Huskvarnasviten* och serien om Begravningsbyrån *Tranan*, får läsarna stifta nära bekantskap med flertalet småländska smultronställen både i nutid och dåtid. Det är dock inte landskapet som ger den huvudsakliga bilden av ”det småländska” i hennes berättelser. Trots den starka lokala förankringen så handlar romanerna i huvudsak om relationer. Trogen feelgood-litteraturens mönster, lägger Klingberg tonvikten på kvinnors vänskapsrelationer i vardagen, samt vägen till en starkare och mer äkta kärleksrelation med en ny partner. Vänskapsrelationerna utmärks av en aldrig sinande hjälpsamhet, ett starkt nätverkande, och en uppmuntran att bryta ny mark och hitta kreativa lösningar på de motgångar de kvinnliga protagonisterna stöter på. Hos Klingberg framkommer ”det småländska” i karaktärernas lynne och agerande vilket inte minst gestaltas i en småföretagaranda, och i denna artikel undersöker jag hur hon både förstärker och förändrar bilden av Småland som en entreprenörstät bygd i serien *Huskvarnasviten*.

Ewa Klingberg och Huskvarnasviten

Klingberg beskrivs främst som en feelgood-författare som specialiserat sig på att skriva om kvinnoöden, småstadsliv och relationer med en historisk dimension. Hon är läraren som hittade en egen nisch i feelgood-litteraturen genom att kombinera relationsromanen med den historiska romanen. Idag har Klingberg helt lämnat läraryrket och skriver mycket framgångsrika romanserier, och läsare av veckopress har troligen läst någon av hennes många följetonger och noveller. Hon har även en bakgrund som faktaskribent

1 Under våren 2020 har hennes allra senaste bok toppat flertalet bok- och lyssnarlistor och sedan några år tillbaka kan vi läsa rubriker och ingresser med formuleringar som ”Sveriges nya feelgood-drottning” och i dagspressen när hennes böcker omnämns och boksigneringar rapporteras.

och har skrivit artiklar för historiska tidningar, och ”lite av det materialet återanvänder” hon i sina böcker (Grönte och Klingberg 2020).

Klingberg romandebuterade 2015 med *Stenhuggarens dotter*. Romanen utgör den sjunde delen i serien *Släkten*, en ”stafettromanserie” om Sveriges historia med både kända och mindre kända kvinnliga författare som skriver var sin del i en släktkrönika från vikingatiden och framåt. Bland seriens andra namnkunniga författare finns Katarina Mazetti och Johanna Nilsson.

Sedan debuten har Klingberg publicerat ytterligare nio romaner på förlaget Historiska media, varav fyra i serien om begravningsbyrån *Tranan* och fem i *Huskvarnasviten*. Ytterligare två delar i serien *Begravningsbyrån Tranan* planeras publiceras under sommaren och hösten 2020. Till Klingbergs publikationer hör även två så kallade ”gladfaktaböcker” i serien *Kyrkornas hemligheter*.²

Huskvarnasviten utspelar sig huvudsakligen i Småland med Huskvarna som lokal utgångspunkt. Orter som Eksjö, Gränna, Huseby, och Värnamo utgör också betydelsefulla platser där de olika kvinnliga karaktärernas livsöden flätas samman. Det finns fem titlar publicerade i sviten, och i ett efterord till den just utkomna femte delen skriver Klingberg att *Huskvarnasviten* nu är avslutad. Sviten inleds med *Manglade dukar och vikta servetter* (2017) och följs under 2018 upp med *Lånat silver och krossat glas* samt *Vaxade juveler och brända hjärtan*. 2019 kommer den fjärde delen i sviten, *Sprucket läder och svikna löften*, tätt åtföljd av den sista och femte delen, *Falska toner och söta viner* i maj 2020.

Såsom titlarna signalerar följer romanerna ett mönster om två delar. Varje roman utgörs av två berättelser om två kvinnoöden, som återberättas parallellt. Titlarnas första och andra del anspelar på något centralt i respektive parallellhandling. Den ena berättelsen utspelar sig i nutid medan den andra är placerad i den andra halvan av 1800-talet.

Klingbergs feelgood-kvinnor

De nutida kvinnokaraktärerna hos Klingberg delar sina öden med den vanligt förekommande protagonisten i feelgood-litteraturen: kvinnan som förlorat sin trygga tillvaro och nu måste starta om på nytt. I berättelsernas början möter vi dem när de lämnats av sina män, vanligen genom skilsmässa eller dödsolyckor, och i den nya situationen upptäcker kvinnorna att de tappat bort sig själva. Antingen har det skett i relationerna och äktenskapen, där de ofta fått ta ett steg tillbaka till fördel för männen, eller genom andra omständigheter som förpliktigt dem till att fortsätta att ställa sig själva åt sidan. I *Manglade dukar och vikta servetter*, har Felicia både betett sig och klätt sig såsom hennes make föredragit, och efter skilsmässan är det han som avgår med de ekonomiska fördelarna vilket gör att hon står kvar med tom kassa, en tom lägenhet, och ett stort hyreshus som behöver renoveras.

² Lena Gärdemalm, ”Debuten man inte trodde fanns” *Vetlanda-Posten*, 26 aug 2015.

Jeanette, i *Lånat silver och krossat glas*, förlorar sin man i en lastbilsolycka just som de ska skiljas, vilket resulterar i att henne efterlängttade flytt och nystart ersätts av att hantera dödsboet, och att ta hand om svärmor som strax därpå blir rullstolsbunden på grund av ett fall och ser till att flytta in i gårdshuset hos Jeanette med kommunens goda samvete. Att hon i äktenskapet även offrat delar av sig själv förmedlas genom att Jeanette inser att hon obemärkt slutat att måla, och när hon väl återfinner sina akvarellfärger, som talande nog förpassats till gårdshusets vind, och beger sig till konstnärbutikerna för att köpa nya penslar, ”känner hon sig som ett barn på julafton”, vilket indikerar att hon åter kommit i kontakt med en djupare del av sig själv som åsidosatts i relationen. Nagelskulprisen Lollo, som först dyker upp som egenföretagare och hjälpsam granne i *Manglade dukar*, får sin egen berättelse i *Sprucket läder och svikna löften* efter att hennes sambo Anders träffat en ny kvinna och Lollo flyttar i brist på annat boende in i den lilla vindslägenheten i Felicias hyreshus.

Två av protagonisterna bryter dock mönstret med en förlorad relation som etablerats i sviten, och utgår istället från en annan vanligt förekommande variant av uppbrottstemat i feelgood-litteraturen. Marika i *Vaxade juveler och brända hjärtan* och Therese i *Falska toner och söta vinbär* står inför en förändrad livssituation genom sina egna val. Deras tillvaro har förändrats av att de tagit tjänstledigt eller sagt upp sig från arbeten där de inte känner sig uppskattade eller inte längre trivs. Marika, som länge arbetat på hotell ”världen över” och offrat familjen för sin karriär, blir omplacerad till ett kontorsjobb eftersom ”hon inte längre var ung nog att arbeta i fält”. Historieprofessorn Therese har tröttnat på lärarlivet och åtagit sig ett uppdrag att ”skriva Sveriges historia under tusen år i formatet lättläst för personer med nedsatt läsförmåga och nyanlända”, och flyttar till Huskvarna över sommaren för att få arbetsro.

Trots att det är relationen till en man som huvudsakligen är anledningen till kvinnornas förändrade situationer, har männen inte någon särskilt framträdande plats i Klingbergs berättelser. Till skillnad från romancegenren, där huvudsyftet traditionellt handlat om att träffa ”drömmannen”, får männen i feelgood-litteraturen stå ett steg tillbaka medan väninnorna och kvinnligt nätverkande får större utrymme. Det är genom de hjälpsamma väninnorna som protagonisterna får det stöd de behöver för att förändra eller bygga upp sina liv. Denna betoning av kvinnors vänskaper för Klingberg tillika över till de historiska stråken i Huskvarnasviten, och även om det också förekommer män som hjälper till, så är det i huvudsak kvinnornas solidaritet med varandra som bidrar till protagonisternas väg till ett bättre liv. Detta tema är synnerligen starkt i de tre första delarna av sviten, där pigan Nanny, stockmakardottern Mathilda, och vaxblekardottern Karolina får sina respektive tillfällen att nå frihet och oberoende med hjälp av andra kvinnors stöd.

Historiska kvinnoöden möter samtidens

I respektive roman förbinds de två kvinnoödena, och det visar sig att det finns kopplingar mellan nutid och dåtid. Dessa förbindelser uppstår vanligen genom att nutidens protagonist hittar ovanliga föremål som hon blir nyfiken på och söker information om. I den inledande delen av Huskvarnasviten, *Manglade dukar och vikta servetter*, är det en pampig matsalsmöbel av ek bestående av ett stort bord, tolv skålade stolar, ett stort skåp med ett lönnfack, sidebord och spelbord som utgör länken mellan dåtid och nutid. Klingberg har också berättat att just denna matsalsmöbel fick henne att börja skriva på romanen; hon fick höra talas om möbeln som hade ”en proveniens som jag bara inte kunde glömma utan jag var helt enkelt tvungen att berätta historien om den här möbeln” (Grönte och Klingberg 2020).³ I romanen länkar möbeln inte endast ihop nutid och dåtid, utan även Huskvarna med Ryssland och tsarfamiljens grymma öde, via familjen Schmidt i Karlshamn. Berättarmönstret med ting från dåtiden som länkar ihop parallellhandlingarna kommer Klingberg sedan att upprepa i de efterkommande delarna. Variationen är stor och föremålen skiftar från glasplåtar och pärlhalsband, till en rosa Cadillac.

I Huskvarnasviten samspelar dåtid och nutid på ytterligare ett sätt. I berättelserna från 1800-talet möter vi kvinnor som är markant mer utsatta än nutidens. De hotas av bortgifta med äldre och grymma män, de hotas och utsätts för regelbunden fysisk och psykisk misshandel, måste utstå skammen med och klara att försörja utomäktenskapliga barn, och de blir avskedade utan vitsord och orlovsbrev. Genom dessa kvinnoöden tillför Klingberg vad jag vill kalla ett feministiskt didaktiskt stråk till berättelserna. Att läsa Huskvarnasviten innebär också att ta del av skillnaderna i kvinnors förutsättningar då och nu. Kvinnans rättigheter, sexualitet, och de hinder som fanns gällande kvinnans möjlighet till myndighet och ekonomiskt oberoende uppmärksammas genom enskilda öden, och juxtaposerar med de utmaningar som nutidens protagonister drabbas av. Härmed upprättas två möjliga effekter i läsningen.

Å ena sidan kan läsaren hämta kraft ur berättelserna: ”Vi behöver feelgood för att väga upp allt det jobbiga” (Söelund 2018: 6-7). Romanerna tillhandahåller tips på hur vardagens utmaningar kan hanteras, hjälper läsaren att uthärda livets vedermödor och läsaren kan även hämta förebilder ur en räkka med kvinnor från 1800-talet och framåt. Feelgood-litteraturen uppfyller därmed liknande funktioner för dess läsare som Janice Radway tidigare har visat utmärker kvinnors läsning av romance: en tillfällig flykt från vardagstillvaron och en hugnande identifikation med en hjältinna vars behov blir uppfyllda.

Enligt Radway har romance-läsningen en sådan dubbel funktion. Det är en aktivitet som ger en tillfällig paus för läsaren från en miljö som emellanåt

3 Veronica Grönte och Ewa Klingberg, 2020, [Intervju]. Se även, Ewa Klingberg, (2020b) Livesändning för Facebookgruppen Feelgoodfredag. Från Jönköping Odd Fellows lokal. 12 februari.

kan upplevas som alltför tung att uthärda, och läsandet fungerar då som en tillflyktsplats från vardagsplikterna. Vidare hävdar Radway att just valet av romantiska berättelser med lyckliga slut handlar om att bli delaktig i en berättelse där hjältinnans behov blir tillgodosedda – samma behov som den läsande kvinnan har. På så sätt kan läsaren uppleva att hennes behov också blir tillgodosedda genom hjältinnans upplevelser (Radway 2009: 93). På samma sätt tycks även feelgood-läsningen tillhandahålla ett stöd som hjälper läsarna att hantera ”allt det jobbiga” i den egna vardagen.

Att läsa Huskvarnasviten kan alltså ge kraft i egenskap av att det är feelgood-litteratur. Å andra sidan öppnas för läsaren ett utrymme för jämförelse mellan, och reflektion över, det som försvårar livet för de olika protagonisterna då och nu. Läsaren kan därmed få insikt om vad som förändrats och förbättrats gällande kvinnans lott, men också om att en hel del problem och orättvisor finns kvar trots att kvinnor numera, åtminstone i Sverige, har samma friheter och rättigheter som män enligt lag.

En särskilt stark gemensam nämnare i Huskvarnasviten är kvinnans fortsatta ekonomiska utsatthet. De flesta av protagonisterna ställs på olika sätt inför ekonomiska kriser. Felicia har som nämnts pengabekymmer efter sin skilsmässa. Lollo försummar sin salong i samband med att Anders lämnar henne och behöver bygga upp sin kundkrets på nytt. Agnes i sin tur, i sitt beroendeskap som 1800-talskvinna, tvingas till spioneri för att hjälpa sin far att stjäla ett recept för att förbättra vintillverkningen. Hon måste även överskrida sina befogenheter, med stor risk för att hamna i onåd, när hon ser till att makens vinbärsodling inte går under av ett insektsangrepp. I *Falska toner och söta vinbär* utgör ekonomiska kriser katalysatorn för flera av de öden som drabbar Agnes.

Kvinnliga entreprenörer och ”det småländska”

Med denna lyhörddhet för kvinnans ekonomiska utsatthet samt den lokala förankringen i Småland, så är det kanske inte oväntat att Klingberg till så hög grad kommit att skriva fram de kvinnliga entreprenörerna. Därmed breddar hon det persongalleri som associerats med Småland i litteraturen. Mobergska och Lindgrenska torpare får nu dela utrymme med driftiga och innovativa småföretagare.

Visserligen träffar vi på de småländska pigorna och drängarna även i Klingbergs romaner, men pigorna förblir sällan pigor. De kännetecknas av att de vidgar sina världar och deras strävanden handlar om att hitta andra sätt att försörja sig på än att tjäna i andras hus. De protagonister som befinner sig närmare läsarens samtid lyckas också skapa en ny nisch att försörja sig inom.

Risktagande, innovation och individualism är några av de egenskaper som utmärker en entreprenör. Vanligen betonas att en entreprenör är en enskild individ som modigt anammar förändringar och själv skapar förändring (Dimov, 2007; Drucker 1985; Verduijn et al., 2014). Men senare studier av entreprenörskap har också betonat den sociala aspekten av entreprenörskapet

och visat att nätverkande och samarbete utgör en stor del av de entreprenöriella framgångarna (Gaddefors, 2017). Dessa egenskaper kan vi se utvecklas hos merparten av Klingbergs protagonister som blir innovativa småföretagare av olika slag. Utöver det etablerade feelgood-mönstret med vänner som hjälper varandra, finns i Klingbergs romaner även en mer ekonomiskt riktad hjälpsamhet. I de flesta fallen handlar det om att skapa nya försörjningsmöjligheter och här hjälper vännerna till med både idéer, kontakter och affärsstrategier. Huskvarnasviten befolkas av nätverkande och innovativa karamellkokerskor, porslinsuthyrare, vinmakare, salongsägare, pionjärfotografer och pärlmakare, för att nämna några exempel.

På så sätt skriver Klingberg in sig i en etablerad bild av smålänningen som entreprenör, och hennes berättelser sällar sig till det vi redan fått höra om ”Gnosjöandan” och framgångssagan Ingvar Kamprad och IKEA. Klingbergs entreprenöriella smålänningar blir dock inte fullt så framgångsrika som en Kamprad, och de avviker på ytterligare ett sätt eftersom de alla är kvinnor. Medan den redan etablerade berättelsen om den småländske entreprenören är i högsta grad manligt kodad, förändrar Klingberg narrativet genom att genomgående gestalta kvinnliga entreprenörer, både historiska och helt fiktiva. I *Vaxade juveler och brända hjärtan* får protagonisten Karolina hjälp av en historisk person, nämligen Amalia Eriksson, kvinnan som 1859 fick tillstånd att ”såsom försörjningsmedel med egna händer idka Bageri-handteringen af grövre och finare brödsorter och tillverka s.k. Polkagrisar” i Gränna,⁴ i en tid då kvinnor alldeles nyligen (1846) fått handelsrätt, om än begränsad, samt hantverksrätt på samma villkor som männen.⁵

Ytterligare en kvinnlig entreprenöriell verksamhet som har historisk grund tas upp i *Lånat silver och krossat glas* (2018), där vi möter två kvinnor som försörjer sig som porträttfotografer. I och med breddningen av hantverksrätten började ett flertal kvinnor både i huvudstaden och ute på landsbygden etablera ateljéer och lyckades genom det nya hantverket skapa sig ett utrymme bland de i övrigt manligt dominerade hantverksyrkena.⁶ Här skriver Klingberg alltså in ytterligare en form av kvinnligt företagande i det småländska narrativet genom att låta sina karaktärer spegla den nya möjlighet för kvinnor att försörja sig som fotografier och hantverksrätten gav.

Närvaron av historiska kvinnliga entreprenörer i romanerna skriver fram dem ur historien och in i det populära medvetandet. Klingberg visar att det har funnits framgångsrika kvinnliga entreprenörer mycket längre tillbaka i tiden än som vanligen berättas. Vi får genom hennes berättelser ta del av hur de övervunnit institutionella hinder gällande kvinnors ägande, företagarrätt och hantverksrätt. Därmed upprättas ännu en dimension där den läsande kan uppleva stöd och uppmuntran. Förutom den rekreativa paus från vardagens

4 Mari Lundberg, Mari och Olof Ollerstam, ”Amalia Eriksson”, *Nationalencyklopedin*.

5 KvinnSam, *Artalsistor*, <http://www2.uu.se/kvinn/artal/>.

6 För en kortare historik över kvinnliga porträttfotografer i Sverige på 1800-talet, se Kristin Pineda Svenske, ”Samtidens avbildare”, *Företagskällan*.

plikter och det känslomässiga stöd som romance-läsningen bidrar med, erbjuder Klingbergs historiska feelgood-riktning även ett entreprenöriellt systemskap för den läsande kvinnan och visar på föregångare, historiska som fiktiva, att inspireras och lära av. Hos Klingberg möts således de två välkända bilderna av hårt arbetande torpare och småländsk företagare i karaktärer som den innovativa pigan och kvinnan med brustet hjärta som startar en ny verksamhet där kärlek, vänskap och affärer blomstrar.

Referenser

- Dimov, Dimo (2007), "Beyond the single-person, single-insight attribution in understanding entrepreneurial opportunities", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 31.5: 713-731.
- Drucker, Peter (1985), *Innovation and Entrepreneurship*, New York: Harper and Row.
- Gaddefors, Johan, och Anderson, Alistair R. (2017), "Entrepreneursheep and context: when entrepreneurship is greater than entrepreneurs", *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 23.2: 267-278.
- Grönte, Veronica och Klingberg, Ewa (2020), @ewa_klingberg_forfattare, [Instagram] 18 maj, <https://www.instagram.com/tv/CAU-J91JeGk/?igshid=1lnk8k2slirtp> (Hämtad 2020-05-18).
- Gärdemalm, Lena (2015), "Debuten man inte trodde fanns", *Vetlanda-Posten*, 26 augusti, <https://www.vetlandaposten.se/article/debuten-man-inte-trodde-fanns/> (Hämtad 2020-03-02).
- Klingberg, Ewa (2020a), *Falska toner och söta vinbär*, Lund: Historiska media, 2020.
- Klingberg, Ewa. *Holavedsbrudar*. <https://holavedsbrudar.blogspot.com> (Hämtad 2020-03-02).
- Klingberg, Ewa (2020b) Livesändning för Facebookgruppen Feelgoodfredag, Jönköping Odd Fellows lokal, 12 februari.
- Klingberg, Ewa (2018), *Lånat silver och krossat glas*, Lund: Historiska media, 2019.
- Klingberg, Ewa (2017), *Manglade dukar och vikta servetter*, Lund: Historiska media, 2018.
- Klingberg, Ewa (2019), *Sprucket läder och svikna löften*, Lund: Historiska media 2019.
- Klingberg, Ewa (2018), *Vaxade juveler och brända hjärtan*, Lund : Historiska media 2018.
- KvinnSam, *Årtalslistor*, <http://www2.ub.gu.se/kvinn/artal/> (Hämtad 2020-05-18).
- Lundberg, Mari och Olof Ollerstam, Olof, "Amalia Eriksson", *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se.proxy.lnu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/amalia-eriksson> (Hämtad 2020-05-18).
- Norin, Elisabeth (2019), "Ewa Klingberg skriver småputtrigt och varmt om livet på en begravningsbyrå0," *Jönköpingsposten*, 28 april, Kultur s. 9.

- Radway, Janice A (2009), *Reading the romance: Women, patriarchy, and popular literature*, University of North Carolina Press, DOI:10.5149/9780807898857_radway
- Pineda Svenske, Kristin (2018), "Samtidens avbildare", Företagskällan,, [https://www.foretagskallan-nyheter/lektionsmaterial/samtidens-avbildare/](https://www.foretagskallan.se/foretagskallan-nyheter/lektionsmaterial/samtidens-avbildare/) (Hämtad 2020-05-18).
- Smålands litteraturpodd (2018), "Feelgood", [Podd] Avsnitt 13, (Hämtad 2020-05-19).
- Söelund, Emilia (2018), "Vi behöver feelgood för att väga upp allt det jobbiga", *Vetlanda-Posten*, 14 juli, Kultur s. 6-7.
- Verduijn, Karen, Dey, Pascal, Tedmanson, Deirdre, och Essers, Caroline (2014), "Emancipation and/or oppression? Conceptualizing dimensions of criticality in entrepreneurship studies", *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 20.2: 98-107.